

POČÁTEČNÍ OBDOBÍ VÁLKY V DĚJINÁCH VÁLEK

Kapitán Břetislav Tvarůžek, podplukovník Alois Chládek

I. VYMEZENÍ POČÁTEČNÍHO OBDOBÍ VÁLKY

Dějiny lidské společnosti se vyznačují četnými válkami, jež nabývají čím dál větší ničivosti, delšího trvání, postihují čím dál větší masy obyvatel a vyžadují čím dál většího vypětí ekonomických, morálních a vojenských sil válčících stran. Jestliže války v dávné minulosti byly rozhodnuty jediným generálním sražením a války manufakturního období jediným tažením, je možno ve válkách strojevého období dosáhnout porážky protivníka — silného ve vojenském, morálně politickém a ekonomickém smyslu a k válce dobře připraveného — jediné řadou válečných tažení prováděných postupně nebo současně v průběhu celé války.

Krátké války v historii byly v podstatě jednotlivá tažení, jimiž bylo rozhodnuto o výsledku těchto válek. Sem patří i t. zv. »bleskové« války vedené v rámci světové války, jež rovněž představovaly jednotlivá samostatná tažení.

Dlouhé války se nezbytně dělí na období. V každém tomto období se dosahuje určitého vojenskopolitického cíle; k dosažení tohoto cíle se vedou válečná tažení na strategických frontách (válčistiích).

Válečné akce prvního (t. zv. počátečního) období války tvoří řadu současných i postupných strategických operací spojených jediným vojenskopolitickým a strategickým cílem a celkovým strategickým zámyslem v počáteční válečné tažení. Válečné akce jsou vedeny všemi druhy ozbrojených sil na všech strategických frontách (válčistiích) k dosažení bližšího vojenskopolitického cíle.

Počáteční období války zahrnuje tedy zpravidla jedno tažení (počáteční tažení) — posuzováno jak s hlediska útočníka, tak i s hlediska napadeného. S hlediska útočníka jde o tažení útočné zahrnující převážně útočné strategické operace. Napadený stát v této době vede zpravidla tažení obranné, které je charakteristické tím, že v něm převažují obranné strategické operace; obranné tažení vedle operací obranných zahrnuje jak ústupové operace, tak i aktivní činnost — protiúder, po př. protiútok.

Při střetnutí dvou rovnocenných protivníků (při vyrovnaných silách a stejné připravenosti k válce) bude se počáteční tažení vyznačovat převážně střetnými sražením.

Jsou-li válečné akce zahájeny s o u č a s n ě na dvou (po př. třech) různých izolovaných strategických frontách (válčistiích), budou počáteční období války tvořit dvě (po př. tři) tažení vedená s o u č a s n ě na těchto izolovaných strategických frontách.

= budou-li
dvě strany,
budou to
dvě sražen

Počáteční období války představuje souhrn řady válečných akcí vedených v pohraničních prostorech prvními strategickými sledy ozbrojených

sil válčících stran. V soudobých podmínkách jsou současně vedeny bojové akce i v zápolí státu (vzdušné údery, výsadky). Cílem těchto válečných akcí je

- rozdrtit první strategický sled vojsk protivníka,
- zničit pozemní, námořní a letecké základny,
- desorganisovat zápolí a znemožnit mobilisaci protivníka,
- zabezpečit strategické soustředění a rozvinutí zmobilisovaných ozbrojených sil státu nebo koalice států.

*

Časově je délka počátečního období války vymezena délkou trvání počátečního válečného tažení. Bude zahrnovat dobu potřebnou k rozvinutí zmobilisovaných (u napadeného státu zpravidla až po zahájení války) ozbrojených sil a k přípravě státu na vedení války, po kterou budou probíhat sražení prvního sledu ozbrojených sil válčících stran. Vzhledem k tomu, že při současné motorisaci a rozvoji výroby je možno rychleji dosáhnout bojové pohotovosti ozbrojených sil a státu k vedení války a vzhledem k vzrůstající účinnosti bojových prostředků, bude se délka počátečního období války postupně časově zkracovat. Z dřívější řady měsíců se bude v soudobých podmínkách počítat jen na týdny (někteří západní teoretikové odhadují délku počátečního období budoucí války dokonce jen na 12 dní).

Prostorově není možno přesně vymezit počáteční období války hloubkou proniknutí útočnicka na území protivníka.

Hloubka počátečního tažení bude záležet na tom, v jakých podmínkách je válka zahájena, t. j. na stupni pohotovosti a poměru ozbrojených sil válčících stran při zahájení válečných akcí. Nelze tedy stanovit normu v kilometrech, podle které by se určovala délka trvání počátečního období války.

Vycházíme-li z předpokladu, že počáteční období války tvoří jedno tažení, mohou se válečné akce počátečního období války rozvinout na území zahrnující hloubku několika postupných operací, t. j. do strategické hloubky obrany protivníka.

K tomuto závěru můžeme dojít z následujícího příkladu:

— V prvním období operace (zahrnujícím boje svazků prvního sledu) probíhají bojové akce a manévry svazků prvního sledu v taktické hloubce obrany; při úspěchu útočnicka dojde k prolomení taktické hloubky obrany — při úspěšné obraně je taktická hloubka obrany udržena, po případě obnoven původní stav; k rozhodnému střetnutí protivníků dochází v taktické hloubce obrany.

— První období tažení (zahrnující operace svazů 1. sledu) — analogicky postihuje operační hloubku obrany.

— První (počáteční) období války, zahrnující počáteční tažení prvního strategického sledu ozbrojených sil, postihuje strategickou hloubku obrany. Při nepřipravenosti a slabosti napadeného státu dochází k úspěšnému zakončení počátečního tažení prolomením strategické hloubky obrany; v opačném případě pak k zmaření útoku protivníka a k jeho zastavení v strategické (nebo i operační hloubce) a k případnému protiútku a všeobecnému útoku obránce, kdy se válečné akce mohou přenést i na území útočnicka. Hloubka počátečního tažení, a tedy i počátečního období války

*Příběh
náletů
akce -*

s hlediska prostorového vymezení může tedy činit celé stovky kilometrů podle stupně připravenosti a poměru sil válčících stran.

Vzhledem k vzrůstající mobilitě a technickému vybavení armád je možno pozorovat tendenci zvětšování hloubky počátečního válečného tažení.

Jak je tomu ve válce malých států s malým územím (kdy by strategická hloubka obrany zahrnovala, ba i přesahovala celé území státu) a malými ozbrojenými silami (nedosahujícími rozsahu skupiny frontů)? Je možno i v těchto případech mluvit o počátečním období války? Ano, je možné, a to tehdy, jde-li o dlouhou válku. V tomto případě pak počáteční období války vedené prvním sledem ozbrojených sil, které nepřevyšují sílu vyššího operačního svazu (frontu), bude omezeno jen na operační hloubku obrany, protože první sled těchto ozbrojených sil může tvořit a hájit jen operační hloubku obrany.

*

Počáteční období války (počáteční tažení) má odlišný ráz od dalšího průběhu války.

Určujícím faktorem pro ráz počátečního období války jsou především podmínky vzniku a vedení války.

Z historie známe tyto tři způsoby rozpoutání války:

- zahájení války po jejím formálním vyhlášení,
- překvapivé napadení bez vypovězení války,
- postupné rozrůstání malého konfliktu do velké války.

Je to hlavně překvapivé napadení, které dává počátečnímu období ráz zcela odlišný od dalšího průběhu války.

Ráz počátečního tažení a operací bude dále záviset na stupni pohotovosti ozbrojených sil státu k jejich vedení.

Mohou být zahájeny v těchto podmínkách:

- při větší pohotovosti k útoku a převaze sil jedné strany v době zahájení válečných akcí,
- při stejné pohotovosti a při vyrovnaných silách,
- při včasné rozvinutí hlavních sil v pohraničním pásmu tou nebo onou stranou před zahájením válečných akcí.

2.

Počáteční tažení a operace jsou vedeny ve zcela odlišných podmínkách od následujících válečných akcí.

Počáteční období války zahrnuje období, kdy ekonomika státu je převáděna na válečný stav, a kdy tedy není ještě uskutečněna přeměna výroby a její zaměření na potřeby vedení války. V tomto období se používá bojové techniky a materiálních zásob, kterými jsou ozbrojené síly vybaveny z mírové výroby, a nemůže se dosud projevit vliv válečné výroby na zásobování armád.

Počáteční období války je prověrkou kvality bojové techniky ve skutečném boji; je hlavním zdrojem poznatků o účinnosti zbraní útočných a obranných v jejich vzájemném vztahu (tanky — protitankové zbraně, letouny — prostředky PVO a p.). Těchto poznatků není možné využít k zdokonalení jednotlivých typů výzbroje ihned, v počátečním období války, nýbrž až v dalším průběhu války.

Obě válčící strany zahajují tedy válku a vedou sražení v počátečním tažení s tou bojovou technikou, kterou vyvinuly do zahájení války — t. j. zpravidla rozdílnou jak co do typů, tak i co do množství jednotlivých druhů zbraní ve srovnání s jinými druhy zbraní (podle toho, jakým směrem se ubíral vývoj těchto zemí). Tato rozdílnost v technice (která v dalším průběhu války postupně mizí) skýtá výhody nebo nevýhody pro obě válčící strany a má vliv na ráz i výsledek počátečního tažení.

Obdobně je tomu s vojenskou teorií.

V počátečním období války — v počátečním tažení, operacích a bojích je uplatňována každou z válčících stran ta teorie (doktrína), která odpovídá úrovni theoretického myšlení tak, jak jí bylo dosaženo v mezidobí od poslední války do zahájení současné války. V tomto mezidobí se theoretické myšlení rozvíjí v jisté závislosti na vývoji techniky a bojových prostředků avšak osobitým způsobem, takže v theoretických zásadách mohou být velké rozdíly. Ta strana, které se podařilo předvídat ráz příští války, přiblížit se k odhalení zákonitostí vedení operací a bojů, má nespornou výhodu proti té, jejíž teorie se vyvíjela chybným směrem (na př. německá a francouzská v době mezi první a druhou světovou válkou), což se jasně projeví právě v počátečním období války.

V dalším průběhu války, kdy je v praxi možno odhalit zákonitosti ozbrojeného zápasu oběma stranami, dojde k určitému vyrovnání obou teorií a není zásadních rozdílů ve formách vedení válečných akcí, použití druhů ozbrojených sil, druhů vojsk a druhů zbraní.

Počáteční období války se liší od následujících období i způsobem vedení počátečního tažení — operací a bojů.

Počáteční tažení je zpravidla zahajováno akcemi toho druhu ozbrojených sil, který má největší akceschopnost a nejmohutnější prostředky k zasažení mohutných úderů (jezdecko, tanky, letectvo a v soudobých podmínkách zbraně hromadného ničení). Přitom je pro počáteční tažení charakteristický intenzivní boj o předstížení protivníka a o dobytí strategické iniciativy. Narůstání sil a prostředků se uskutečňuje ve značně větším rozsahu a rychleji než v následujících taženích.

Počáteční strategické operace se vyznačují

- složitou situací, odvázným soustředěním úsilí na rozhodujících směrech a riskováním při vedení operací do velké hloubky,
- hromadným použitím všech druhů ozbrojených sil hojně vybavených technikou,
- aktivitou v činnosti obou stran,
- vysokými tempy útoku, manévrovostí, pružností a mobilností velení.

Uvedené zvláštnosti se odrážejí i v rázu bojů (svazků až jednotek) v počátečním období války. K tomu přistupuje další okolnost charakteristická rovněž jen pro počáteční období války. Je to nedostatek zkušeností s používáním nové techniky v boji a jasných představ o jejím materiálním a morálním účinku na vlastní a nepřátelská vojska. To má silný vliv na odolnost vojsk a způsobuje, že průběh bojů v počátečním období války má odlišný ráz od následujícího období války.

*

Z toho, co bylo uvedeno, vyplývá, že počáteční období války zahrnuje jedno (počáteční) tažení, při němž probíhají sražení v pohraničních prostorech, která mohou zasahovat až do strategické hloubky (u malých států jsou omezena na operační hloubku).

Počáteční tažení (operace, boje) mají zvláštní ráz vyplývající z toho, že podmínky vzniku války a vedení počátečního tažení jsou odlišné od následujících tažení. Na ráz počátečního období války má především vliv překvapivost napadení za současné převahy sil útočníka při zahájení válečných akcí, rozdílnost v technickém vybavení armád a ve způsobu vedení válečných akcí.

II. RÁZ POČÁTEČNÍHO OBDOBÍ VÁLKY V DĚJINÁCH VÁLEK

Počáteční období válek jednotlivých historických forem vojenství se od sebe zásadně liší svým celkovým charakterem, dobou trvání, rozsahem bojové činnosti i průběhem.

V období otrokářského vojenství se počáteční období války zpravidla krylo s celkovou dobou trvání války. Válka byla rozhodnuta jediným sražením, kterého se účastnily všechny bojeschopné síly obou válčících stran. Vojska byla soustřeďována až před zahájením války a jen na dobu jejího trvání. Ve sražení vedeném na malém, omezeném prostoru byly úplně nebo z větší části vyřazeny síly jednoho z protivníků. Zbylá část nebyla schopna organisovaného odporu. Šlo-li o slabého protivníka, který nebyl schopen soustředit další vojska, bylo o výsledku války jednoznačně rozhodnuto.

Jiná situace mohla ovšem nastat při střetnutí dvou silných protivníků. Tam sice první sražení rozhodlo o výsledku počátečního období války, avšak to nemuselo ještě znamenat vítězné ukončení celé války.

Typickou válkou tohoto období je ku př. tažení Alexandra Makedonského do Persie. Počátečním obdobím je tu sražení na řece Graniku r. 334 př. n. l., do kterého Makedoňané vstupovali se silami připravenými již v míru. Rovněž Peršané svedli bitvu silami, které měli okamžitě k dispozici, protože nechtěli protivníkovi dovolit proniknout hlouběji na území perské říše.

Síly obou stran byly v tomto sražení co do počtu celkem vyrovnané. Makedoňané dosáhli vítězství proto, že jejich vojska byla lépe připravena k boji. Byla lépe vyzbrojena, lépe organisována, používala dokonalejších forem bojové činnosti a měla i lepší systém velení. To vše bylo následkem převahy vojenskotheoretického myšlení.

Vítězstvím Makedoňanů byly v podstatě likvidovány síly protivníka, které měl připraveny na počátku války, bylo dosaženo výhodných podmínek pro další vítězné vedení války a tím rozhodnuto i o výsledku počátečního období.

Nezměněný charakter počátečního období válek přináší v podstatě i vojenství společnosti feudální. Pokračováním vítězného počátečního sražení tu však může být ve větší míře a rozsahu pronásledování poraženého nepřítele.

Vojsko bylo shromažďováno stále ještě před zahájením tažení v různé síle a složení podle dané situace. Jeho síla však vzrostla, válečných tažení

se již účastnily desetitisíce bojovníků. Výzbroj armády byla připravována již před zahájením války a rozdělována v době soustředování vojsk. Část armády se musela vyzbrojit sama na svůj vlastní účet. Výzbroj byla proto různorodá a nedokonalá. To všechno mělo vliv na zahájení a průběh válek tohoto období.

Války manufakturního období přinesly další rozvoj vojenství. Dále vzrostla masovost armád, které se postupně měnily z armád žoldnéřských v armády pravidelné. Vznikaly jednotlivé pevně organisované druhy vojsk. Rozvíjí se vojenská technika. Od dřívějších zbraní chladných přecházelo se k zbraním palným a postupně ke zbraním automatickým. Zlepšily se komunikační podmínky a tím i pohyblivost a manévrovací schopnosti armád. Masové armády kladly zvýšené požadavky na otázky týlového zabezpečení. To vše má vliv i na ráz počátečního období válek tohoto období. Dříve byla málo početná vojska vyzbrojena a zásobena během několika dní. Výcvik zpravidla nebyl prováděn vůbec. Nyní však vzrostl význam přípravy armády na válku již v míru. Soustředění silné armády, její vyzbrojení, výcvik s dokonalejší bojovou technikou, materiální zabezpečení vojsk dělá z přípravy války (tažení) ne několikadenní, nýbrž dlouhodobou záležitost.

To vše má vliv také na možnosti zahájení a vlastní vedení válek. Válku již obvykle není možno rozhodnout jedním sražením, nýbrž jen řadou postupných vítězných sražení, v kterých jsou po částech ničeny síly protivníka. Počáteční období války může zahrnovat podle strategického cíle války jedno nebo i několik postupných sražení. Počáteční období může mít rozhodující vliv na průběh války, nemusí však být rozhodující pro výsledek války. Doba trvání počátečního období se prodlužuje již z dřívějších několika hodin na dny až několik dnů.

Ani teď se však ještě nedá počáteční období omezit určitou hloubkou postupu vojsk, obsazením určitého území, protože neexistují ještě souvislé fronty. Počáteční období se však dá omezit splněním určitého strategického úkolu.

V průběhu tažení se střídají sražení a přesuny vojsk do nových prostorů sražení. Jednotlivá sražení jsou ještě vybojována ve velmi malém prostoru, při nejlepším několik desítek čtverečních kilometrů.

Ukončením počátečního sražení není již zpravidla zničení všech sil protivníka, nýbrž jen jejich části po případě pronásledování zbytků a příprava dalšího sražení.

Celkem je možno říci, že v období vojenství manufakturního počáteční období války je již ve většině případů odlišné co do rozsahu i trvání od celé války. Jeho výsledek může mít rozhodující význam pro celkový průběh války.

Z válek tohoto období je možno si všimnout ku př. války rusko-turecké, vedené v letech 1769—1774.

Počátečním obdobím války je možno nazvat boje v letech 1769—1770. V postupných sraženích u Rjabé Mogily, na řece Larze a Kagul zničil ruský vojevůdce Rumjancev turecká vojska připravená ke vpádu do Ruska, srazil nepřítele za Dunaj a uvolnil Rusku cestu k Černému moři. Všechna tato sražení jsou spojena jediným strategickým cílem a jejich splnění znamená dosažení bližšího cíle války.

Podstatně se pak ráz počátečního období války mění s nástupem strojového vojenství. Tyto změny se projevily v delší době jeho trvání, v rostoucích počtech nasazených bojovníků, ve velikosti prostoru, na kterém jsou bojové akce počátečního období války vedeny, v množství použité vojenské techniky a konečně i v rozmachu operací počátečního období války.

U prvních válek strojového vojenství význam počátečního období pro výsledek války nijak zvlášť nevzrostl. Výsledek počátečního období zpravidla není pro průběh války rozhodující, v každém případě však má na něj silný vliv. Příčinou toho všeho je skutečnost, že války strojového období nejsou již jen střetnutím ozbrojených sil, nýbrž celých národů. Armády samy se rozrůstají na mnohamilionové kolosy. Války probíhají již na celých kontinentech. Pohyblivost armád je však v podstatě stále stejná. Rovněž stav bojové techniky nedovoluje rozhodnout válku jediným mohutným úderem — jediným tažením na jednom strategickém směru. Válečné akce jsou do hloubky omezeny desítkami, po zavedení letectva nejvýše stovkami kilometrů.

Tato fakta je možno vyvodit především z nejtýpější války prvního období strojového vojenství — z první světové války. Podle názorů tehdejších teoretiků mohla být válka rozhodnuta především masovostí armády. Značná pozornost byla věnována také otázkám pohyblivosti armády a souvisícím s tím jejím vybavením nejmodernější bojovou i pomocnou technikou. To přímo souviselo se zámyslem všech bojujících zemí ukončit válku rozhodným útokem v nejkratší možné době.

Za náplň počátečního období první světové války je možno považovat boje na západní i východní frontě, vedené v srpnu až říjnu 1914. Společným strategickým cílem těchto operací bylo rozhodnou útočnou činností dosáhnout rychlého vítězství, zničit protivníka a ukončit co nejrychleji válku. Operace prvního období této světové války jsou první, které byly vedeny na souvislých frontách dosahujících šířky až několika set kilometrů. Operace byly vedeny na západní frontě do hloubky 350 až 400 km, na východní frontě do hloubky až 200 km (haličská operace, ivangorodsko-varšavská operace). Střední tempo postupu bylo na západní frontě asi 10 až 15 km za den (postup Němců od hranic na řeku Marnu do hloubky více než 350 km trval od 2. 8. do 4. 9. 1914, tedy 34 dní).

Strategického cíle se však v počátečním období války nepodařilo dosáhnout ani jedné z bojujících stran. Počáteční období přímo nerozhodlo o konečném výsledku války, mělo však na její průběh podstatný vliv. Po neúspěších bojujících armád v počátečním období přešla totiž válka z manévrovacího období do vleklého období posícního. ^{2 = ukončení vyhranění}

Další změny v rázu i významu počátečního období války se projevily v druhé světové válce. Počáteční období je nutno charakterisovat a rozlišovat podle jednotlivých válčíšť a postupných tažení.

Při tažení německé armády do Polska souhlasí počáteční období války se svými charakteristickými rysy s celým průběhem tažení. Polsko během celého tažení nestačilo zmobilisovat své síly, protože mu v tom zabránila rychlost bojových akcí německých vojsk. Polská armáda byla vybavena jen z mírových zásob, protože nebylo myslitelné v tak krátké době převést mírovou výrobu na válečnou. Válečné akce tohoto tažení jsou vedeny jen za pomoci techniky vyvinuté již před válkou.

Celé období od zahájení do ukončení operací trvalo jen 20 dní (od 1. do 20. září 1939). Za tuto dobu pronikly německé rychlé svazky do hloubky před 400 km a dosáhly strategického cíle tažení — vyřazení Polska a zničení jeho armády. Průměrné tempo operací se pohybovalo kolem 20 km za den a více.

Obsahem počátečního období války proti Francii byly boje od 10. 5. 1940 do 4. 6. 1940. Během tohoto období vyřadila německá vojska z boje Holandsko a Belgie, prolomila francouzská pohraniční opevnění v severní části Maginotovy linie a dosáhla čáry Abbeville — Amiens — Rethel — Montmedy jako výhodného výchozího prostoru pro přímý útok na Paříž, prakticky zničila francouzské letectvo a způsobila těžké ztráty francouzské armády. Německá vojska postoupila v počátečním období tažení do hloubky až 250 km ve směru od německo-francouzských hranic k pobřeží průplavu La Manche. Tomuto postupu odpovídalo průměrné tempo asi 15—20 km za den a více.

V druhé světové válce znovu vzrostl význam počátečního období války. Vyjma tažení proti Sovětskému svazu mělo počáteční období ve všech případech zásadní význam pro průběh i výsledek tažení. Protože se objevila dokonalejší bojová technika, jejíž zásluhou se staly armády pohyblivější a jejich úderná síla se zvětšila, zvýšila se hloubka úkolů počátečního období války na stovky kilometrů současně se zkrácením doby potřebné k splnění těchto úkolů.

III. HISTORICKÉ ZHODNOCENÍ NĚKTERÝCH FAKTORŮ MAJÍCÍCH VLIV NA RÁZ POČÁTEČNÍHO OBDOBÍ VÁLKY

Průběh všech dosavadních válek ukázal, že existuje řada činitelů, kteří mohou mít na počáteční období válek rozhodující vliv. Z nich je možno uvést

- rozvoj vojenskotheoretického myšlení a přípravu armád,
- uplatnění faktoru překvapení nebo nenadálé napadení,
- vybavení armád bojovou technikou,
- masovost armád,
- prostor válečných akcí,
- zásobování armád, vztah mezi frontou a zápolím a další.

Povšimněme si alespoň některých z nich!

Stav vojenskotheoretického myšlení a příprava armády před zahájením války

Vliv tohoto faktoru se projevuje podle úrovně vojenskotheoretického myšlení v různých etapách rozvoje vojenství různě.

V období vojenství otrokářského a feudálního bylo vedení armád záležitostí jedinců. Vzhledem k malé početnosti armád mohli tito jedinci sami řídit jejich bojovou činnost. Rovněž vojenskotheoretické myšlení bylo jejich doménou. Jeho předmětem byl úzký okruh otázek týkajících se vytváření nejvhodnějších bojových sestav, vedení neúčinnějších způsobů boje, po případě vytvoření nejlepší organizace vojsk. Úroveň vojenskotheoretic-

kého myšlení před zahájením války byla rozhodující vzhledem ke krátkosti válek i pro jejich konečný výsledek.

Válka sama přinesla jen ověření nových myšlenek v praxi. Krátkost válek ovšem ještě zpravidla nedovolila vyrovnat úroveň vojenského umění obou protivníků, jak se to děje ve vleklých válkách pozdějších období. Proto je možno říci, že dokonalejší vojenskotheoretické myšlení mělo podstatný vliv na vítězství ve sražení, a tedy i ve válce.

V dalších obdobích význam využití zkušeností z dřívějších válek, rozvíjení vojenskotheoretického myšlení v průběhu mezi dvěma válkami a jeho úroveň na počátku války ještě stoupá. Jasně se to projevilo ku př. v rusko-japonské válce v letech 1904 až 1905. Ruská carská armáda vstupovala do této války s úrovní vojenskotheoretického myšlení z válek ji dříve vedných. To se projevilo v nereálnosti strategické koncepce i v zastaralé taktice. Ani jedna, ani druhá již neodpovídaly novým podmínkám a zákonitostem bojové činnosti.

Naopak Japonci využili zkušeností získaných v čínsko-japonské válce v roce 1894 a v ostatních válkách. Mírové doby využili ne k živelnému budování armády, nýbrž k studiu nových podmínek boje a přizpůsobili jim svou strategii, taktiku, organizaci, výzbroj a výstroj. To jim přineslo také rozhodné vítězství v počátečním období války — zneškodnění ruské námořní eskadry v Port Arturu, rozbití t. zv. »východního oddílu« ruské armády na řece Jalu a tím otevření cesty do Mandžuska a dobytí Port Arturu. Vyšší úroveň vojenství měla rozhodující význam pro výsledek počátečního období války, a protože ruská armáda tvrdšími zůstávala u zastaralých zásad bojové činnosti, tedy také o výsledku celé války.

Ještě rozhodněji se převaha vojenskotheoretického myšlení projevila při zahájení druhé světové války. V tažení Německa proti Polsku narazili na sebe dva protivníci po všech stránkách naprosto nerovnocenní. Polská armáda zahajovala válečné akce v podstatě s vojenskou teorií z konce první světové války. Během celého období mezi oběma světovými válkami si nedovedli Poláci udělat správný obraz o rázu příští možné války. Potvrzuje to způsob budování polské armády. Její organizace, výcvik, výchova velitelských kádří i výzbroj byla naprosto zastaralá.

Proti Polákům stála německá armáda — pečlivě a záměrně připravovaná na agresivní tažení na východ. I když i německé velení v podstatě zůstalo u svých dřívějších plánů na krátkou bleskovou válku, přesto tuto myšlenku rozvíjelo v nových podmínkách a k jejímu realizování připravovalo také již v míru armádu. Tím, že Němci dosáhli předstihu ve vojenském myšlení i ve vojenské technice, reálně zhodnotili možnosti polské armády a podle toho postavili i zámysl svého tažení — nenadálým napadením a převahou sil a prostředků dosáhnout rychlého vítězství — bylo o výsledku tažení rozhodnuto. Výhodou Němců bylo, že si některé ze zásad budování ozbrojených sil mohli ověřit v bojích ve Španělsku a potvrdit na bojích v Habeši.

Stupeň rozvoje vojenskotheoretického myšlení byl i v tomto případě rozhodující pro výsledek počátečního období války.

Celkem je možno říci, že význam vojenskotheoretického myšlení a přípravy armády pro zahájení války neustále roste. Se zvětšujícím se rozmachem a rostoucí ničivostí válek nabývá zvláštního významu především

zhodnocení rázu počátečního období příští možné války. Jeho správné zhodnocení dává možnost uchopení strategické iniciativy jako nejdůležitějšího činitele hned se zahájením válečného tažení.

Vliv momentu překvapení nebo nenadálého napadení

Překvapení protivníka v počátečním období války může být dosaženo nejrůznějšími formami — volbou času, místa, směru hlavního úderu, utajenou přípravou a rychlou mobilisací ozbrojených sil, jejich vhodným rozmístěním a rozvinutím, novými způsoby použití druhů vojsk, použitím nové bojové techniky, dosažením rozhodné převahy v živé síle i bojové technice na důležitých směrech a p.

Podle rozsahu je možno dosáhnout překvapení taktického, operačního nebo strategického.

Význam momentu překvapení a nenadálého napadení se v historii vojenství postupně měnil s rázem a rozsahem bojové činnosti armád.

Ve válkách otrokářské a feudální společnosti, kdy sražení bylo omezeno časem i prostorem do velmi malého rozsahu, je možno říci, že význam překvapení na počátku sražení byl absolutní a že zpravidla překvapení vždy spolu s jinými činiteli rozhodovalo o výsledku počátečního sražení a tím i celé války. Překvapení bylo dosahováno hlavně zasazením nových druhů vojsk nebo použitím nových taktických forem bojové činnosti. To můžeme sledovat u thébského Epaminonda (jeho hluboký emballon) ve sražení u Leukter, u Alexandra Makedonského (použití manévru ve sražení na Graniku), stejně jako u našeho Jana Žižky (útočné použití bojových vozů) a p. Taktickým překvapením bylo možno v těchto obdobích dosáhnout strategických cílů.

V období manufakturního vojenství význam momentu překvapení a nenadálého napadení pro počáteční období války v podstatě poklesl. Příčinou toho byla skutečnost, že při rostoucím prostorovém i časovém rozsahu tažení skládajícího se již z několika sražení nebylo prostředků, kterými by bylo lze možnost překvapení přeměnit plně ve skutečnost. Malá pohyblivost vojsk a celkem malá palebná hodnota jejich zbraní omezovaly překvapení ještě stále do rozměrů taktických. Taktické překvapení mohlo sice rozhodnout o výsledku některého ze sražení, tedy i počátečního sražení, zpravidla však nebylo rozhodující pro celé tažení. Taktickým překvapením bylo možno dosáhnout taktického, zpravidla však již ne strategického úspěchu.

Se vstupem do strojového období válek však význam překvapení v počátečním období války opět stoupá. Prostředky, které jsou v tomto období k dispozici, umožňují dosáhnout překvapení taktického, operačního i strategického. Již ve válce přechodného období k vojenství strojovému — v rusko-japonské válce 1904 až 1905 překvapivý úder japonského loďstva proti ruské tichomořské eskádře v Port Arturu měl strategický význam a v podstatě rozhodl o celkovém výsledku počátečního období této války, protože vyřadil ruskou tichomořskou eskádu a tím umožnil Japoncům bezpečné vylodění v Koreji, jejich další posilování a zásobování.

Nejlépe bylo možno sledovat význam momentu překvapení pro výsledek počátečního období v druhé světové válce. Možnosti utajeného shromáždění masových armád, dokonalá vojenská technika umožňující zasazo-

vat údery do hloubky až několika set kilometrů, vysoká pohyblivost vojsk, umožňující přesunovat vojska v krátkých lhůtách z jednoho úseku fronty na druhý nebo dokonce z jednoho válčiště na druhé, to všechno povýšilo překvapivost a nenadállost napadení na činitele, který mohl rozhodnout nejen o počátečním období, ale o celém průběhu tažení.

Tak ku př. překvapivé údery německého letectva na polská politická a hospodářská centra, na letecké základny a na shromažďující se polská vojska likvidovaly již v prvních hodinách a dnech tažení proti Polsku jeho vzdušné síly, znemožnily rychlé provedení mobilisace a rozvinutí polské armády, podlomily morálku armády i obyvatelstva a narušily hospodářský život země. Tím dosáhlo německé velení překvapení strategického, které rozhodlo nejen o výsledku počátku tažení, ale i o konečném vítězství Německa. Taktického a operačního překvapení dosáhli Němci hlavně prudkými nenadálými masovými údery tankových klínů do velké hloubky na několika operačních směrech. Rozhodující význam překvapení na počátku války se silně projevil také při tažení do Dánska a Norska i při tažení proti západním demokraciím.

Jiný však byl výsledek překvapivého napadení při tažení proti Sovětskému svazu. Němci tu dosáhli překvapení utajeným plánováním a přípravou tažení, předstížením Sovětského svazu při provedení úplné mobilisace, převedením mírové výroby na válečnou, novou strategií bleskové války i novým taktickým použitím druhů vojsk, zejména letectva a tankových svazků. Kromě toho se jim podařilo soustředit velký počet plně motorizovaných, dokonale technicky vybavených a k boji připravených svazků se značnými bojovými zkušenostmi.

Tím vším dosáhli Němci překvapení strategického významu a podařilo se jim dočasně uchopit strategickou iniciativu do svých rukou. Přesto však toto překvapení rozhodlo jen o výsledku počátečního období války, nikoli o výsledku války jako celku. Urputnou obranou sovětských vojsk byl význam tohoto překvapení a jeho konečný efekt již v počátečním období války silně snížen. Zasluhou pevnosti a vysoké morálně politické hodnoty Sovětské armády a celého sovětského zápolí podařilo se nakonec německou agresi zastavit, likvidovat výsledky strategického překvapení, převzít od Němců strategickou iniciativu a v dalších obdobích připravit jim rozhodnou porážku.

Závěrem možno říci, že v současné době může mít rozhodující význam pro počáteční období války hlavně překvapení strategické. Protože se neustále zdokonalují prostředky, jimiž je možno tohoto překvapení dosáhnout, je třeba počítat s tím, že v budoucnosti může mít strategické překvapení vliv nejen na počáteční období, ale i na celkový průběh a výsledek války.

Význam vybavení armád moderní bojovou technikou

Vedle dalších činitelů je jedním z rozhodujících prvků při zahájení bojové činnosti vojsk úroveň výzbroje a bojové techniky.

V počátečním období války používají oba protivníci výzbroje a bojové techniky vyvinuté a připravené již v míru. Proto péče o to, aby v míru vývoj vojenské techniky nezaostával, musí být předním požadavkem.

Převaha v bojové technice je možná co do kvantity a kvality. Obě hlediska se podle konkrétní situace vzájemně doplňují. V prvních obdobích rozvoje vojenství měla při celkem kvalitativně rovnocenných zbraních na obou bojujících stranách význam hlavně převaha kvantitativní, uplatňující se zároveň s převahou v počtu bojovníků. Teprve když se objevovaly zcela nové druhy zbraní, začala ve větší míře rozhodovat i převaha kvalitativní. Tak tomu bylo ku př. při zavedení dlouhého luku v anglické armádě ve válkách Angličanů proti Francouzům u Crecy, Poitiers a Azincourtu a ještě lépe se to projevilo při vynálezu a zavedení palné zbraně. Přitom ovšem sama technická převaha nemohla být rozhodující pro výsledek sražení.

Význam technické převahy v dalších obdobích neustále rostl se zaváděním dokonalejší a ničivější bojové techniky a vyvrcholil v období vojenství strojového. Ukázalo se dokonce, že v některých případech, šlo-li zvláště o střetnutí dvou technicky velmi různě vyspělých protivníků, může mít převaha v bojové technice i rozhodující vliv na výsledek ozbrojeného zápasu. Tak ku př. při zahájení německého tažení proti Polsku v září 1939 byla jedním z rozhodujících faktorů také převaha hitlerovského Německa v hlavních druzích zbraní, zejména v letectvu, tancích a automatických zbraních.

Stejně tomu bylo i v tažení Němců proti západním kapitalistickým státům — Holandsku, Belgii a Francii.

Ve všech těchto případech znamenala převaha v technice připravené pro válku již v míru vítězství v prvním období války a ve svých důsledcích i ve válce jako celku.

Svou převahu v technice uplatnili Němci také ve válce se Sovětským svazem. Využili momentu, kdy Sovětský svaz teprve přezbrojoval svou armádu moderní bojovou technikou a zahájili agresí. Masové zasazení momentálně dokonalejší výzbroje a bojové techniky přineslo jim úspěch, ovšem jen pro první období války. Jen díky nezměrnému úsilí všeho sovětského lidu se podařilo neúspěchy tohoto období napravit, vyzbrojit Sovětskou armádu potřebným množstvím nejmodernější bojové techniky, předstihnout postupně Němce v její úrovni a přivést válku k vítěznému konci.

Z těchto zkušeností je možno usuzovat, že převaha ve vojenské technice, a to jak v její kvalitě, tak i v kvantitě může mít rozhodující význam v počátečním období války, dokud se tuto převahu nepodaří vyrovnat. To vyžaduje, aby vývoji bojové techniky byla věnována již v období míru dostatečná pozornost. Zvláště potřebné je to v současné době, kdy ve velení kapitalistických armád je položen velký důraz na vývoj nejničivější vojenské techniky — zbraní hromadného ničení. Dopustili-li bychom v této situaci zaostávání vlastní bojové techniky, mohla by případná převaha na straně armád kapitalistických států v technice být rozhodujícím činitelem nejen v počátečním období války, ale za určitých okolností i pro válku celou.

Z á v ě r

Studium všech etap vývoje vojenství, zejména pak vojenství strojového období, umožňuje vyvodit průkazné a zdůvodněné závěry pro soudobé vojenství.

Především je třeba si uvědomit, že čím dál větší péči je třeba věnovat výstavbě a přípravě armády na možný válečný konflikt. Neustálá bojová připravenost armády, opřená o účelně prováděnou bojovou a politickou přípravu je základem úspěchu soudobé armády.

Jedním z důležitých faktorů, který umožňuje plnit rozsáhlé úkoly spojené s budováním armády, je úroveň vojenskotheoretického bádání. Má-li budování armády odpovídat nově vznikajícím podmínkám, je třeba studovat a odhalovat objektivní zákonitosti, jimiž se soudobý válečný proces řídí.

Hlavní důraz v současné době je nutno klást na studium rázu příští možné války. Charakter příští možné války, zejména jejího počátečního období, které vzhledem k současnému stavu vojenství — vojenské techniky a možnosti vojsk — by mohlo rozhodnout i o případném výsledku války, je možno reálně určit jen na podkladě správného hodnocení vojenského, ekonomického a morálního potenciálu obou válčících stran.

Podle rázu příští možné války je možno určit také reálnou strategickou koncepci, zejména strategický cíl počátečního období války a hlavní operační cíle, jejichž dosažení umožní splnit stanovené strategické úkoly.

Důležitou součástí vojenskotheoretického bádání musí být také určení nevhodnějších metod výchovy vojáků. Výchova velitelského sboru a výcvik vojsk musí být zaměřen tak, aby armáda byla schopna splnit úkoly stanovené jí strategickým plánem, operačními a taktickými cíli a zásadami.

Protože jedním z činitelů, který může být rozhodujícím pro výsledek počátečního období války a za určitých podmínek i války celé, je překvapení a nenadálé napadení, je třeba věnovat velkou pozornost zjišťování všech příznaků příprav kapitalistických armád, především pak armád útočného paktu NATO k válce. Zároveň je však třeba již v míru provádět potřebné přípravy vlastní armády, jimiž by mohlo být dosaženo protipřekvapení.

Předstížení nepřítele v mobilisování sil potřebných k úspěšnému vedení války musí být rovněž připravováno se zřetelem k možnému rázu počátečního období války. Zejména je třeba věnovat péči zabezpečení dopravních uzlů a tepen, určení správného systému doplňování vojsk na válečné stavy a vhodnému rozmístění mobilizačních zásob.

Úspěšný průběh počátečního období války je třeba zabezpečit i vyvinutím vhodné vojenské techniky. Je třeba již v míru určit správný směr vývoje vojenské techniky a zároveň stanovit vzhledem k rázu příští možné války, kterému druhu zbraní je třeba věnovat zvláštní pozornost, který může být v daném případě nejúčinnější a jak nejúčelněji organisovat součinnosti všech zbraní. Dále je třeba mít neustále v patrnosti správný poměr člověka a techniky v armádě, pružně podle tohoto poměru upravovat organizaci vojsk a studovat správné proporcionální zastoupení jednotlivých druhů zbraní v armádě.

Podstatnou otázkou je i vyřešit přímou obranu proti případnému napadení. Protivník se bude snažit o provedení rychlého hlubokého průlomu a o rychlé rozvinutí útoku do strategické hloubky a o splnění strategického plánu. K tomu použije v současné době nejúčinnějších prostředků — zbraní hromadného ničení, řízených a neřízených střel, letectva, výsadkových vojsk a tankových a mechanizovaných svazků. Zabránění provedení tohoto

zámyslu protivníka umožní především aktivní protiopatření — odvetné údery na prostory rozmístění těchto prostředků a vojska, po případě provedení předstihových úderů, dále hluboce členěná úporná aktivní obrana na směrech pravděpodobných úderů nepřítele a zabezpečení vojsk i zápolí proti úderům jmenovanými prostředky.

Konečně velkou pozornost je třeba věnovat i přípravě rychlého převedení mírového hospodářství na hospodářství válečné. Již v míru je třeba vhodně rozmístit hospodářské objekty, správně určit proporcionální zastoupení jednotlivých odvětví hospodářství a umístit potřebné zásoby strategických surovin tak, aby to vše umožnilo rychlý přechod k válečné výrobě.

Studium a vyřešení všech těchto a dalších otázek může přispět k správnému zaměření budování naší armády, k dalšímu zvyšování její bojeschopnosti a tím i k posilování celého tábora míru.